

SZEGED KISBÉRLŐINEK HELYZETÉRŐL AZ 1929—1933-AS GAZDASÁGI VILÁGVÁLSÁG IDEJÉN

Írta: TÓTHNÉ JÓNÁS IRMA

A téma időszerűségét a helytörténet ismeretének fontossága és szüksége adja meg. Érdekes és kell foglalkozni a szűkebb haza életének egy-egy területével, mert az mindig emberi sorsokat tár elénk. Bepillantást nyerhetünk, hacsak a legcsekélyebb mértékben is a termelő, dolgozó ember küzdelmeibe, vágyaiba: hogyan élt, esetleg miért nem tudott jobban, másképp élni.

Ez volt az indíték ahhoz, hogy megvizsgáljam Szeged törvényhatósági jogú város kisbérlőinek gazdasági helyzetét, s ezzel összességében a földbirtokos város agrárpolitikájának néhány vonását.

A téma rendkívül gazdag anyagot tartalmaz. Az előadás ideje viszont meghatározott, ezért elsősorban ha nem is kizárólag az 1929—1933-as évek alatt vizsgálok a kisbérlők sorsát.

1. Szeged lakossága, birtokviszonyok

Szeged a két világháború között a köztudatban úgy szerepelt, mint az ország második legnagyobb városa.

1920-ban a város lakossága 123 565 fő, területe 816 km², az egy km²-re eső népsűrűség 151,4.

1930-ban (már több mint 10 000-es a gyarapodás) a város lakossága is megszorodott: 135 071 fő, az egy km²-re eső népsűrűség 165,5 az ország második legnagyobb városában. [1] A lélekszám emelkedésének egyik oka nyilvánvalóan a magas természetes szaporodás, elsősorban a tanyán, de az ilyen nagy emelkedéssel nem járt volna, szerepet játszott ebben nyilván a területi változás is. Ez az adat, a lakosság magas száma, azonban még nem mutatja a város valódi jellegét, mivel a lakosságnak több mint egyharmadát, 45 ezer embert csupán az kötötte a városhoz, hogy *közigazgatásilag oda tartozott*, de lakása (háza, tanyája), munkája, egész élete lényegében nem volt városi. [2]

A város lakosságának több, mint 36%-a östermelő volt. [3] A különböző foglalkozási ágak közül tehát a *mezőgazdaság* volt az, amely a legtöbb embernek valamilyen formában a megélhetést jelentette. [4] Ez a tény döntően befolyásolta a város jellegét, annak igen erős mezőgazdasági vonást kölcsönözött, gazdaságának legfontosabb eleme a föld volt. A város határa — hasonlóan az Alföld többi városainak a helyzetéhez — nagy, valamivel meghaladja a 141 000 kh-at. [5] A határnak volt olyan területe, amely közelebb esett Kistelekhez, sőt Kiskunfélegyházához, illetőleg Szabadkához, mint Szegedhez. A város területe *két tanyaközpont*hoz tartozott: Alsótanya (Átokháza, Csorva, Domaszék, Feketeszél, Királyhalom, Mórahalom, Nagyszéksós, Zákány, Röske-Szentmihálytelek) és Felső tanya (Balástya, Csengele, Fehértó, Gajgonya, Ószeszék, Szatymaz.) [6]

Szeged nagybirtokos város, a belterület leszámításával kb. 70 000 kh művelés alatt álló földingatlana volt. Ennek a területnek jelentős részét, közel 50 000 kh-t, kishaszonbérletek formájában hasznosította. A bérletek zöme kiszgazdaság.

1920-ban 5 kh-on aluli bérlet 4513

5—10 közötti bérlet 3872

Összesen: 8385 [7]

Ez a béreltszám a következő években emelkedik. Az Országos Földbirtokrendező Bíróság (OFB) 1923-ban 1—5 holdas parcellákon, kb. 3800 holdon 1247 kishaszonbérletet alakít, majd a hadirokkantaknak 70 holdon 250 □-es járadékteleket, s ugyancsak 250 □-es nagyságú házhelyet is osztottak kb. 300 holdon az 1920-as években. [8]

Vagyis a kishaszonbérletek, az OFB által juttatott ún. kishaszonbérletek s a hadirokkantak járadéktelekei — valamennyi a város birtokán — összesen 9899. Ez a szám lényegesen nem változik, kivéve a válság éveit; ekkor csökken a bérletek száma.

A kb. 10 000 bérelten 15 000 kishasználó élt, mivel egy-egy kishaszonbérleten még ún. albérlők is voltak. [9] Egy-egy 10 holdas bérelten olykor 2—3 család is élt, vagyis egy családnak mindössze 2—3 kh homokföld jutott. Említést kell tenni a teljesség kedvéért arról is, hogy a város határában a magántulajdonban levő földek egy részét is kiadták bérbé a tulajdonosok. A bérletek zöme 1—10 hold, illetve 10—20 kh között van, 50 holdon felül kevés, 200 holdon felül pedig a több mint 1800 bérlet közül — ezek 1927-es adatok — mindössze 5 db volt. [10] Vagyis: Szeged a törpe- és kishaszonbirtokok hazája volt. Ha az országos adatokat vizsgáljuk, az 1930-as népszámlálás szerint Magyarországon 99 648 a 20 kh-on aluli kishasználók száma a családtagokkal együtt. A kb. 17 000 szegedi, 20 kh alatti bérletek számát 4-gyel megszorozzuk, — családonként 2 gyereket véve alapul — akkor az 54 000 kishasználó az ország kishasználóinak több mint a felét teszi ki. Ez a mennyiségi mutató is jelzi a téma jelentőségét.

2. Területi elhelyezkedés

Fő vonásaiban három nagy területen helyezkedtek el a birtoktestek. A városhoz légközelebb eső kötött-talajú feketeföldeken jobbra magánbirtokokat és olyan bérleteket találunk, amelyeknek a bérlői a mezőgazdasági foglalkozást csak kiegészítő kereseti ágként űzték, pl. közalkalmazottak, a városi polgárság tagjai, vagy az ún. szabadfoglalkozásúak. A paraszti bérletek nagysága ezen a területen általában kicsi, 250—400 □-öles házhely és kert, valamint 1—2 holdas szántóföld. A másik 2 terület a már említett Alsó- és Felsőtanya. (Itt találjuk a tanyás haszonbérletők szétosztott, de annál népesebb táborát.) [11] A tanyai homokföldeken a bérlet nagysága általában 10 kh volt. A bérbeadott földterületnek túlnyomó része homok. A haszonbérbe adott mező- és kertgazdasági ingatlanokból 38 000 kh, a városi legelőkből több mint 1500 kh, a város kezelésében levő erdőnek pedig az egésze *homokterület*, aminek jövedelmezősége bizonyos feltételek hiányában — később részletezem — igen alacsony volt. [12] A tanyai bérletek időtartama 25 év, a városhoz közelebbieké pedig 10, ritkán 20 év, de olykor csupán 3 év volt. [13]

3. A tanyai bérletek

A város haszonbérletőinek a többsége a várostól nagy távolságra, de a város tulajdonában levő két tanyaközponton szétszórtan élt és gazdálkodott. A szegedi tanyák nagyobb részét éppen ezek a haszonbérlet tanyák tették ki a korszak egészében, amint ezt ERDEI FERENC a „Magyar tanyák”-ban írta az 1940-es évek elején. [14]

A haszonbérlok helyzetével vagy tágabban a tanyavilággal foglalkozó valamennyi tanulmány megegyezik abban, hogy a várostól való nagy, olykor 40 km-es távolság, s maga a tanyai életmód milyen sajátos, zárt világot teremtett az ott élők számára. Abban is szinte egyértelmű az álláspont, hogy ez a világ a maga látszólagos egyhangúságában milyen nehéz, az ember számára olykor szinte elviselhetetlen éle- tet jelentett a nagycsaládú, gazdaságilag „nem tehető” kisbérlok részére. [15]

4. Közlekedés

Bár közigazgatásilag a kisbérlok Szegedhez tartoztak, a várossal alig volt kapcsolatosuk. Ennek az oka nagymértékben a tanyavilág rendkívül csekély és rossz úthálózata, általában a közlekedésnek szinte lehetetlen volta. 1926-ban a város 141 000 holdas határában mindössze 100 km műút van, 54 km szikelt út, s 50 km ki nem épített út. [16] A tanyák között alig van kövezett út. Az utak nagyrésze rossz, homokos, sáros. A város megközelítése rossz időben szinte lehetetlen, de még jó időben is nehéz, fárasztó. Az alföldi könnyű szekér belesüpped a homokba még üresen is, hát még megrakottan. [17] A tanyai ember csak akkor jött a városba, ha összegyűlemllett az elintéznivalója; adófizetés, hivatalos eljárás, piac stb. Igen sokan éltek a tanyán olyan szegedi illetőségűek is, akik soha életükben nem jártak Szegeden. Ilyeneket főleg az I. világháború előtti időben találunk, de később sem ritka jelenség ez. TONELLI SÁNDOR följegyez egy közkeleti adomát az öreg tanyai magyarról, aki a bevonuló fiát elkíséri a városba, s csodálkozva megáll a víztorony előtt: „Hát mégiscsak szép emléket építettek Kossuth-atyánknak.” [18]

Ezeket a bérloket a nagy távolság kirekeszti a város életéből, annál is inkább, mert a tanyaközpontok, Alsó- és Felsőtanya mindinkább kiépülnek a két világháború közötti időben: iskola, templom, temető, többféle üzlet, malom stb. épül ott. Vagyis lényegében *szórvány-falvak* alakultak, s a gócosodást csak fokozta, hogy házhelyeket osztott ezeken a területeken a város. Az 1920-as években történtek elsősorban házhelyosztások, különösen miután 1924-ben az OFB határozatban előírta tanyaközpontok fejlesztését. [19]

* * *

Ismeretes, hogy az 1929—1933-as gazdasági világválság a magyar mezőgazdaságot szinte teljes katasztrófába sodorta. A magyar mezőgazdaság már a világválság előtt is sanyarú helyzetben volt, állandó értékesítési nehézségekkel küzdött. Az I. világháború előtti kapitalista fejlődés vonala a mezőgazdaságban 1920 után megtört. A birtokmegosztás régi, egészségtelen volta maradt, sőt a területi változás után még inkább eltolódott a nagybirtok javára. A birtokmegosztáson kívül, de azzal kapcsolatban a paraszti differenciálódást vizsgálva, a Tanácsköztársaság bukása után a polarizáció növekedése kifejeződött abban is, hogy több mint kétszeresére nőtt a bérlok, valamint a részesművelők száma, ugyanakkor csökkent az 5—20 holdas gazdaságok száma. [20] A világválság tehát egy krónikus válsággal küzdő mezőgazdaságot érintett, ezért hatása sokkal nagyobb és a kiút kilátástalanabb volt, mint a gazdasági élet egyéb szféráiban. Köztudott, hogy a mezőgazdaságban is elsősorban a földnélküliek s a kisparasztok szenvedték meg éveken keresztül a gazdasági krízist, amely természetesen a parasztság más kategóriáit is megrázkódtatta.

Ahhoz, hogy betekintést nyerhessünk a kisbérlok helyzetének az alakulásába a válság idején, meg kell vizsgálni azt az állapotot, amelyben a válság előtt voltak.

Először is meg kell nézni — ha csak vázlatosan is — a termelési struktúrát.

5. A birtokok megoszlása, művelése

Szeged mezőgazdasága erősen külterjes volt. Ezen lényegesen nem módosított a paprikatermelés sem. A terület nagyrésztét szántónak használták, amelyben első-sorban gabonát, kukoricát termeltek. „Kenyérre és zsírra való legyen” felfogás uralkodik. De a termelést ilyen arányban befolyásolja a piactól való távolság is, illetve a rossz útviszonyok. A bérlő olyan termékeket akar előállítani, amelyek alapvetőek az élete fenntartásához, és amelyeknek az értékesítése nincs napokhoz vagy rövidebb időhöz kötve, amelyeket rövid időhatárok nem sürgetnek. (A tanyai utakat jóformán csak nyáron s esetleg ősszel a nagy esőzések előtt lehetett használni.) Ebből következett, hogy a gazda, illetve a bérlő nem akkor vitte az áruát a piacra, amikor kedvező lett volna számára az értékesítési lehetőség, hanem amikor a szállítás elé az időjárás nem állított szinte leküzdhetetlen akadályt. Ilyenkor azután általában túlkínálat alakult ki, hiszen minden bérlő szinte ugyanabban az időpontban vitte a piacra termelvényeit, s a rozst, amely a homok fő terménye volt, vagy a bort kénytelen volt fele áron eladni. Az alacsonyabb ár pedig kizárólag a kereskedőknek kedvezett. A szállítási és értékesítési nehézség nagyban befolyásolta nemcsak a bérlők anyagi helyzetét, hanem a gazdálkodás módját is. Egyéb tényezők mellett ez is hozzájárult ahhoz az állapothoz, hogy a tanyavilág a város téli gyümölcsszükségletét nem tudta kielégíteni, a tej és tejtermékek mennyisége is elégtelen volt.

A Szegedi Kereskedelmi Iparkamara az 1931-ik évi jelentésében megállapítja, hogy a Kamara területén a mezőgazdaság a gabonatermelésen nyugszik, a *szántó-föld* 82%-át a kalászosok és a tengeri foglalja el.

A kamara területén belül Szeged város területének a megoszlása művelési ágak szerint a következő volt:

Szántóföld	46 306 kh.
Kert	694
Rét	10 911
Szőlő	5926
Legelő	6002
Erdő	4563
Nádas	456
Földadó alá nem eső terület	6737
Összes:	<hr/> 81 595 [21]

Aránylag kevés a *takarmány* és az ipari növényeknek a termelése. [22] Pl. a város területén a kereskedelmi növényekkel bevetett területből (cukorrépa, dohány, mák stb.) 100 kh szántóra 1919—1920-ban 0,2 kh jutott, s évekkel később, 1926-ban még mindig ugyanennyi; unyanakkor Debrecen területén 1919—1920-ban 0,9 kh, de 1926-ban már 2,5 kh. [23] A művelési ág ilyen megoszlása alapján meghatározta a mezőgazdaságból élőknek, köztük a nagyszámú kishaszonbérlőknek a megélhetési lehetőségét.

A város gazdaközönsége, amint a fenti adatokból kiderült, aránytalanul kis területen foglalkozott takarmánytermesztéssel. A határban nem egészen 5000 kh-on termeltek takarmányt, vagyis a területnek alig több, mint 3%-án. A rendkívül alacsonyfokú takarmánytermesztésnek egyenes következménye volt az állattenyésztés állapota. Anélkül, hogy az állattenyésztéssel behatóbban foglalkoznánk, csak vázlatosan 1—2 vonatkozásban érintem a következőkben. Szeged mezőgazdaságával, vagy azon belül a bérletekkel foglalkozó valamennyi tanulmány, s ami hitelesebb

forrás, a város különböző iratai, különösen ezek közül is a gazdasági felügyelők és a városi állatorvos jelentései mind arról tanúskodnak, hogy általában véve igen alacsony volt az állattenyésztés színvonala. A város nem törődött eléggé intenzíven az állatállomány fejlesztésével. Ez összefüggött azzal, hogy aránytalanul kevés volt a takarmánytermesztés, nem volt jövedelmező a legelőtartás, nem volt megfelelő, elsősorban a kisbérleteken, az igásállatokat igénylő mélyszántás, trágyázás, alacsony volt a meglévő állatok termékhozama.

A város tulajdonát képező külső legelői területek jövedelme csekély volt, mivel az oda kihajtott jószágállomány mindössze 50%-a volt annak a mennyiségnek (az 1920-as években), mint amennyit eltartott volna a terület. [24] Lényeges változó: később sincs ezen a téren. A gazdák az egyre csökkenő állatállományt nem szívesen hajtják a városi legelőkre, mivel a legeltetési díjak magasak. [25] A tartós szárazság miatt a legelők visszamaradnak [26], megjavításukra nem történt kellő gondoskodás. [27] Szerepet játszott nyilván az állattenyésztés elégtelenségében az is, hogy a kisbérlelőknek kiadott rét szakszerű, intenzív kezelése nem volt biztosított. A gazdasági felügyelő több alkalommal arra ösztönzi a várost, hogy a kisbérleteken a bérbeadás alkalmával szabja feltételnek a szalastakarmány termesztését meghatározott terület-nagyságban, pl. a bérlemény egyötödén. Enélkül nem volt elképzelhető az állatállomány javulása, de ez nagymértékben növelte volna a föld termőképességét is. Károsan befolyásolta az állattenyésztést az is, hogy kevés a tenyészállat. Az állatszámítások alkalmával 25%, olykor 40%-os hiány mutatkozott. Bár a város vezetése tisztában volt ennek az állapotnak a következményeivel, néhány országos akción kívül — olcsóbb, vagy hitelre vásárolt tenyészállatok juttatása — nem tett semmit, sőt, előfordult, hogy a városi költségvetésben jelentős mértékben csökkenti a tenyészállatok beszerzésére fordított összeget.

A tanulmányok, a levéltári iratanyagok egyaránt arról tanúskodnak, hogy a város egész határában — valamint kisebb mértékben a kevés számú nagybirtokon — de különösen a bérföldeken a talaj teljes *kiuzsorázása* folyik, zsaroló gazdálkodást üznek. [28] Ennek persze több oka volt. Egyrészt a bérlők jelentős része az apjától látott eljárásokat folytatta. Másrészt és elsősorban az elégtelen talajerőjavítást alapjában befolyásolta a már említett állatállomány; ezt viszont meghatározta a bérlők tőkeszegénysége, s a hatalmas bérhátralék a válság idején. Hátráltatta a mezőgazdasági megélhetést a bérlők számára a növényi betegségek elleni védekezés igen költséges eljárása is. A válság előtti években a gazdák körében lendületes volt a mezőgazdasági kultúra emelése; ez sok áldozattal járt, de a lendület rohamosan visszahunt a kiinduló helyére, mivel állandóan újabb és újabb betegségek léptek fel a gazdasági növények között. Ezek a betegségek a *termelési költségen alul álló értékesítési lehetőségek* mellett újabb és vissza nem térülő kiadásokat jelentettek az amúgy is versenyképtelenné váló gazdáknak. Ha pedig nem alkalmaztak növényi védőszereket, akkor az egész termése tönkrement. Ezek a növényvédő szerek rendkívül drágák voltak, a gazdák többsége számára szinte megfizethetetlenek. [29]

Súlyosan érintette a bérlőket az elemi kár is, amely nyilvánvalóan az egész mezőgazdaságot sújtotta, de a hatás nehezebben volt elviselhető azoknak, akiknek anélkül sem könnyű a helyzetük. 1931-ben, ebben a kritikus időszakban az aszálykár kétharmados, a bérlőknek őszi termésük nem is volt, s ezért kénytelen volt a város minden homoki bérlőnek kereseti adóját egyharmadra csökkenteni. [30] A szárazságon kívül Szeged határában 10 000 kh-ot jégverés sújtott ugyanebben az évben. A termésátlag elmaradt az országos átlagtól, elsősorban rozsban; pedig ez volt a homoki bérletek fő terménye.

Termésátlag 1931-ben

kh-ként	búza	rozs
Országos	6,69 q	5,25 q
Csongrád m.	9,9	5,63
kisbirtokon	6,	4,—

A súlyos gazdasági nehézségekkel küzdő bérlőket az 1929—1933-as válság hatványozottabban sújtotta, mint a tehetősebb gazdákat, bár nyilvánvaló, hogy az általános értékesítési nehézségek, a gabona áresése, az állatok olcsósága, az, hogy a borkereslet stagnált, az iparcikkek ára emelkedett, a hitelviszonyok kedvezőtlenek voltak, súlyosan érintette az egész mezőgazdaságot. [31]

6. A kishaszonbérlők adóterhei

Először is a haszonbért kell megemlíteni, amely a legnagyobb gondot okozta a kisbérlők népes táborának.

Valamennyi, a földbérlők helyzetével foglalkozó tanulmány, publikációs munka egyetért abban, hogy a bérleti díjak nagysága jóval meghaladta a földek hozamát. A magas bérleti díj jórészt abból következett, hogy a város maximálisan kihasználta azt az áldatlan állapotot, hogy a gyorsan szaporodó tanyai lakosság a mindenáron való földhözjutás végett a nyilvános árveréseken mindig nagyobb és nagyobb bérösszeget ajánlott fel. A bérlők nagyrésze általában éppencsak a szükséges óvadékkal és a haszonbér fele összegével rendelkezett, tehát azzal az összeggel, amelyet azonnal le kellett fizetnie, de a folyamatos és jövedelmező gazdálkodáshoz már nem voltak meg az anyagi eszközeik. A tulajdonos város azzal egyáltalán nem törődött, hogy a bérlő hogyan, mivel, miből gazdálkodik. A hivatal a szerződést megkötötte, a számvétség a bérösszegek, a hátralékok befizetését nyilvántartotta. Ha perre került a sor, annak költségeit a bérlőre hárította. A várost nem érdekelte, hogy miből került elő a haszonbér, hogy pl. milyenek a tanyai bérlők értékesítési lehetőségei. Ezek a lehetőségek pedig egyáltalán nem voltak kedvezőek a válság előtt sem. Eltekintve olyan alapvető körülménytől, mint a külterjes gazdálkodás, az országosnál időnként alacsonyabb termésátlag, olyan helyi, a tanyavilág helyzetéből fakadó sajátosságok gördítettek súlyos akadályokat a megfelelő értékesítés elé, mint pl. a rendkívül rossz úthálózat, s ugyanakkor a várostól, a piactól való nagy távolság. A bérföldeket bizonyos %-ban búza és rozs értékében kifejezett haszonbérért adták át. A terményhaszonbérek számfejtésénél a város késedelem esetén *mindig a magasabb árfolyam* szerint számolta a haszonbéreket. Ha az esedékesség napján magasabb volt az árfolyam, mint amikor a befizetés történt, akkor az esedékességkori árfolyamot vették figyelembe, ha viszont a befizetés napján volt magasabb, akkor a befizetési árfolyamot vették alapul. [32] Jelentős összeget tettek ki a perköltségek, különösen elemi károk idején, amikor a kisbérlők nagymértékben elmaradtak az árenda fizetésével.

A haszonbéren kívül a tanyásbérlőt sok, nagy terhet jelentő adó, kötelezettség is sújtotta. A haszonbérlő köteles volt fizetni a tárgyalta korszakban közismerten magas állami adókat, községi és egyéb közterheket.

A tanyásbérlők fizettek földadót a város helyett, kereseti adót [33], útpénzt, [34] fűbért, a közületekkel kapcsolatos adókat, fejlesztési hozzájárulást (pl. a gazdasági kisvasút építése miatt a vasútvonal bizonyos körzetében).

Egy tíz holdas középminőségű homokföld bérlőjét a tárgyalta korszakban a következő adók és bérek terhelték: fizetnie kellett évi 140 pengő haszonbért, 10

pengő útdát, 30 pengő adótérítést, 15 pengő kereseti adót, 7 pengő házadót és 7 pengő inségadót, összesen 209 pengőt. A terhek aránytalanságát szemlélteti, hogy ezzel szemben egy 10 holdas örökföldes gazda a földje után 60—70 pengő közterhet fizetett. [35]

7. Haszonbér mérséklések

A túlzottan magas haszonbérleti díjak — amelyek az árveréseken általában emelkedtek — s a bérlők gazdasági helyzete, összefüggésben az ország általános gazdasági állapotával, oda vezetett, hogy a tárgyalt korszak egész ideje alatt különböző erősségű hullámokban, de állandóan tapasztalható, hogy a bérlők nagy tömege tetemes összegű bérfizetési hátralékban van a városnál.

A kormány először 1923-ban ad rendeleti úton lehetőséget a haszonbérek mérséklésére; majd a válság alatt 1932-ben ismét rendelkezik ilyen értelemben. [36]

Szeged a 20-as évek közepétől megkezdte a haszonbérek leszállítását, illetőleg a bérek revízióját, és ettől kezdve alig van szünet ebben a folyamatban. [37] A haszonbérek leszállítását, illetve a mérséklést a kormányrendeletekre való hivatkozással a bérlők kérelmezték, s az évenként beérkezett nagy tömegű kérvényt — pl. 1930-ban 8 hónap alatt közel 1500 kérvényt nyújtanak be a városhoz alérlők [38] — revíziós bizottság bírálta el általában helyszínelés és magánegyezség útján a Mezőgazdasági Kamarának a részvétele mellett. Kezdetben ezek a bérleszállítások eléggé mérsékeltek. A feketeföldeken alacsonyabb, a homokföldeken valamivel magasabb mérvű a bérleszállítás: jelentősebb engedményt azonban nem jelentett. Az 1920-as évek végén a kibontakozó válság hatására már lényegesebb engedményt kénytelen tenni a város. 1930-ban, a gazdasági válság közismert körülményeinek az idején a revíziós bizottság alsó- és felsőtanyán 10 000 kh-at vizsgált felül, s azzal az indoklással, hogy mind a város, mind pedig a bérlő érdekei megkövetelik, kb. 43%-kal javasolta csökkenteni a haszonbért. Javaslatában elismeri, hogy ellenkező esetben a bérlők tönkremennének, ami a városnak egyáltalán nem volna kedvező. [39] A bérlők helyzetét azonban még az ilyen mértékű bérleszállítás sem javította meg. Ezt bizonyítja, hogy a törvényhatóság közgyűlése 1931-ben már 25 000 kh haszonbéres földnek a bérletét szállította le oly módon, hogy az előzőleg felszaporodott hátralékok törlesztését 4%-os kamattal 40 féléven át tette lehetővé. Különben a nehéz gazdasági helyzetben a bérlők a leszállított bérfizetésnek sem tudtak eleget tenni, annál kevésbé, mert 1930-ban olyan szárazság sújtotta a gazdákat, hogy még vetnivaló burgonyájuk sem termett. A nemfizetésnek legfőbb okára is rámutatott ez a közgyűlés, nevezetesen arra, hogy a bérlők nem voltak megelégedve a leszállítás mértékével. Olyan vélemények is elhangzottak ezen az ülésen, hogy a bérlők egy része szövetkezeti mozgalomba tömörülve, a szövetkezeti mozgalomtól várja sorsának jobbrafordulását, s azokban bízik, akik szerződésellenes magatartásra buzdítják őket. [40]

Csonka Miklós Szeged mezőgazdaságáról szóló monográfiájában nyilvánvalóan szépít, amikor azt mondja, hogy a város rendkívül méltányos volt a haszonbérlőkkel szemben, s alaptalan támadás érte Szegedet, amikor az 1400/1932. M. E. számú rendelet hatására 5000 kérelem érkezett a hivatalhoz bérleszállítás végett. [41]

A felgyülemlett hátralék nagyságát különben jól érzékelteti az, hogy 1932-ben az előirányzott haszonbéreknek *mindössze 7,7%-át* fizették be a város pénztárába. Hogy mennyire nem volt alaptalan a bérlők kérelme, azt mi sem bizonyítja jobban, mint azt, hogy a város a haszonbér mérsékléseket 1935 őszén le akarja ugyan zárni, de végülis elismeri, hogy ez lehetetlen, a kérdés lényegében lezárhatatlan, megoldhatatlan. [42]

8. A munkanélküliség

A válság egyik legsúlyosabb következménye Szegeden is a munkaalkalmak nagyméretű csökkenése volt. Már a válság előtt, 1927—1928-ban ugyancsak az Iparkamara jelentésében olvashatjuk, hogy általános viszonyokat az jellemzi, hogy mind több lesz a munka iránti kereslet, s mind kevesebb a kínálat, mert sok kisbirtokost a szükség arra kényszerít, hogy munkát vállaljon, és a nagygazda is, hacsak lehet, saját földjét cseléd és napszámos nélkül iparkodik megművelni. [43] A munkanélküliek számát a kisbérlok két körülmény folytán növelték. Először is azért, mert a kisbérlok jelentős része mindig is vállalt bér munkát, mivel a bérletek nem nyújtottak részére biztos megélhetést. Általában aratásnál, kukoricatörésnél vállaltak munkát. Ezek a munkaalkalmak azonban most szüneteltek. Ugyanakkor azok is növelték a munkanélküliek számát, akiknek a feje fölül *elárverezték* a kisbérletet. Sem országos, sem helyi adat nincs a *munkanélküli* földmunkások számáról, hiszen erről pontos kimutatás nem is készülhetett. A polgármester jelentéseiből, a Gazdasági Felügyelőség irataiból s egyéb forrásból bizonyos képet azért alkothatunk róla.

1931-ben a polgármester 4000 hivatalosan elismert munkanélkülről ír. [44]

Ez a szám nyilván nem tartalmazta az összes munkanélkülieket, ugyanakkor nemcsak földmunkások, tehát benne kisbérlok is, hanem az ipari és egyéb munkanélküliek is benne voltak. Érdemes végigkísérni a Gazdasági felügyelő 1932. évi havi jelentéseit a munkanélküliség alakulásáról, ez ugyanis kizárólag a földmunkásokról szól.

1932. I.: A munkanélküliek száma igen tekintélyes. A város ínségmunkával foglalkoztatja a munkások egy részét, de még így is sok a munkanélküli. Az ínségmunka után a város természetben, lisztben fizet.

II.: A mezőgazdasági munkák lényegében szünetelnek. A munkások egy részét Szeged város foglalkoztatja. Az ínségmunka segítségével a P. M. 700 q búzát utalt ki a város részére. Az ínségmunka: útjavítás, hólapátolás.

1932. IV.: Munkásviszonyokban némi javulás: bár az elhelyezkedés még mindig nagyon nehéz. Munkaalkalom főleg az ínségmunkáknál.

VIII.: *Még mindig sokan vannak, akik a mezőgazdasági munkáknál nem tudnak elhelyezkedni. Az aratásnál és cséplésnél a munkások egy része elhelyezést nyert ...* [45]

Ebből a rövid helyzetképből kiderül, hogy még a nagy nyári munkák idején, aratás-kor, csépléskor sem tudott munkához jutni mindenki a mezőgazdaságban, amikor pedig az egész évi kenyérről kellett volna gondoskodniok. Nincs javulás 1932. októberben sem. A nagy őszi munkák — kukoricatörés, cukorrépa ásás — idjén is csak a mezőgazdasági munkások kis töredéke tudott elhelyezkedni. [46]

A kisbérlok helyzetét a munkanélküliség mellett hátrányos helyzetbe sodorta a már említett 1931. évi rendkívüli nagy szárazság is. A kisbérloknek vetőmagjuk sem maradt. A FM. 22. 996/1932. sz. vetőmagakciót hajt végre, amely azonban az igényeket nem elégítette ki. [47]

9. Zálogolások, árverések

A válság másik kísérő jelensége a zálogolásoknak, árveréseknek ugrásszerűen megnőtt száma volt.

Az alábbi táblázat pontos képet nyújt a zálogolások, árverések nagyságáról.

Összehasonlító kimutatás 1931. és 1932. hónapjaiban
a város területén megtartott zálogolásokról és árverésekről [48]

1931. I.—VIII.

1932. I.—VIII.

	Zálogolás esetben	Kitűzött árverés esetben	Megtartott árverés esetben	Zálogolás esetben	Kitűzött árverés esetben	Megtartott árverés esetben
I.	1564	257	11	8350	2426	26
II.	2015	1130	7	1556	1556	11.
III.	639	586	18	1737	1024	8
IV.	1096	428	14	6309	3906	4
V.	14987	5769	12	8206	4534	7
VI.	1837	1238	4	3298	5649	12
VII.	1420	12348	5	1322	1322	11
VIII.	94	1454	40	2275	2257	16
	23652	23190	111	33053	23174	95

Ebben a mennyiségben természetesen nemcsak a tanyai, de az egyéb, városi zálogolások, árverések is benne vannak.

Hangsúlyozni kell a megtartott árveréseket, Ti. ezeknek többszöröse volt a kiírt árverések száma, azonban minden bérletet nem árverezhettek el, mert az újra hasznosítás nem lett volna a városnak mindig eredményes.

A város 1933. évi zárszámadásából kiderül, hogy a haszonbérből várható jövedelem nagysága kb. 25%-kal alacsonyabb, mint 1932-ben. Magyarázatul a zárszámadás megmondja, hogy ez a különbség a haszonbérek mérséklésétől, a búzabér mellett adott földeknek a búza árának az eséséből, és az elhagyott bérleteknek a kedvezőtlenebb újbeli hasznosításából fakad. Ezeket az elhagyott telkeket tehát csak alacsonyabb haszonbér mellett tudta bérbe adni a város. A város kénytelen nem egyszer a haszonbér- és földadópótlékot törölni a hajthatatlanság miatt.

A városvezetés azonban más eszközöket is alkalmaz, mint az adópótlékok leírása.

Előfordult, hogy a hátralékos bérlőket nemcsak kitette évtizedes parcelláiból, (vö. a megtartott árveréseket) hanem a bérhátraléknál jóval nagyobb értékű tanyákat, épületeket a tűzoltókkal lebontatta, a szőlőket kiirtatta. Ezekkel a rombolásokkal, kikalaktatásokkal becsületes embereket ítélték kőborlásokra. Az elárverezett bérleteket pedig sokszor olcsóbban, másnak juttatták.

1933. elején az egyik ilyen tanyapusztítás jelentős sajtóvisszhangot támasztott. A Szegedi Hétfő tudósítója részletesen beszámol a városnak erről a brutalitásáról:

Nagy megdöbbenéssel beszélnek a tanyán erről az esetről, amely néhány nappal ezelőtt történt az ún. egyetemi dűlőben. Az egyik parcellát Kálmán Mihály bérelte, akinek adópótléka volt. Csütörtökön megjelentek a tűzoltók, a városi végrehajtó és egy tisztviselő, akinek az utasítására a tűzoltók megkezdték a ház lebontását. A bérlő nem volt otthon; kubikmunkán volt. A tanyában a feleség és a 6 gyermek tartózkodott. Az asszony sírva kérte a tisztviselőt, kegyelmezzen legalább addig, amíg a férje hazajön. Közben megmutatta az adópótlékba nemrég befizetett 25 pengőről szóló elismerést. A tisztviselő csak akkor kegyelmezett volna, ha az asszony azonnal befizet 50 pengőt. A családnak egyetlen fillérje sem volt ... A tűzoltók jobb úgyszólván méltó buzgalommal, de annál kevesebb kímélettel hozzáláttak a ház lebontásához. Nem telt bele fél óra, s csupasz falak hirdették egy behajtás maradandó emlékét, amely 1933. évben, jóval a tatárdúlás után, egy békés és dolgos családi otthonban

történt Szeged város bérlőpolitikájának nagyobb dicsőségére .:. Az összegyűlt szomszédok nem mertek közbelépni, nehogy kivívják a tisztviselő haragját, s holnap rájuk kerüljön sor. A város példát akart statuálni.” [49]

Az eset minden újságírói túlzás nélkül is valóban példátlan. Egy hónap múlva a polgármester úgy nyilatkozik róla, mintha egyetlen, egyedi eset lett volna a Kálmány-tanya lebontatása. A valóság viszont az volt, hogy eddig az ideig már 8 tanyán jártak el hasonló módon a tűzoltók, illetve a város.

A bérlők jogos panasza a városvezetés ellen eljut a Földművelésügyi Minisztériumba, ahonnan a polgármestertől választ kérnek. A polgármester válasza hűen tükrözte a városvezetés felfogását a bérlőkhöz való viszonyában. Csak a „jogerős bírói ítéletre” tud hivatkozni, s a város által kiadott haszonbérleti szerződésnek arra a pontjára, amely kimondja, hogy a bérlő olyan állapotban köteles visszatérni a földet a bérlet felmondásakor, amilyen az a bérbeadás előtt volt. [50]

A polgármester még ez év nyarán kénytelen ígéretet tenni a sajtóban, nyilvánosság előtt, hogy egyelőre nem bontanak le több tanyaépületet, hanem a kilakoltatott bérlő tanyájába városi altiszteket helyeznek, hogy azok vigyázzanak az üresen hagyott házakra, nehogy a volt bérlők oda visszaköltözzenek. Ennek a „józanabb” belátásnak is előzménye volt. A polgármester tudomást szerzett arról — bizalma értesülés útján — hogy a Szegedi Hétfő egyik újságírója, Nippold János, aki leginkább foglalkozott a bérlők helyzetével, Eckhardt Tibort, a Kisgazda Párt vezérével interpellációra akarta rábírnival a szegedi bérlői viszonyokkal kapcsolatban.

A polgármester hosszabb levelet küld Eckhardtnak az interpelláció előtt, hogy tájékoztassa. „Azért írtam, — mondja a Délmagyarország tudósítójának 1933. június 8-án — mert tudom, hogy milyen hatása lehet egy ilyen interpellációnak. A nyers valóság, hogy a város lebontott néhány házat, kegyetlenül hangzik. Hiába mondaná a miniszter adatszerűen, hogy a város jogerős bírói ítélet alapján járt el, a tanyabontás tényének lélektani hatása nem maradna el. Elismerem, hogy kissé kegyetlen az eljárás, de ...” [51] Azt hiszem, nem kell hozzá kommentár.

A bérlők nagy tömege ezekben az években teljesen fizetőképtelenné vált. A felgyülemlett hátralékokat, a folyó haszonbért fizetni nem tudván, nem kevés azoknak a száma, akik lemondanak a bérföldről. A közgyűlési jegyzőkönyveket lapozva az 1920-as évek közepétől kezdve igen sok esetben találkozunk a bérlőre való lemondással, mivel a bérlő saját szavai szerint nem tud eleget tenni a súlyos feltételeknek. [52]

1932-ben azonban már *tömegesen mondanak le a bérleményről*. Olyan méreteket ölt a lemondás, hogy a város nem akarja minden esetben elfogadni, mert abból kára származna. Érdemes végigolvasni az ügyész javaslatát a lemondások elbírálásával kapcsolatban: ha a hátralék nagy, a lemondás elfogadható, de a függő termést és a tanyaépületet el kell árverezni ... a kérelmező az óvadékot semmi körülmények között nem kaphatja meg ... a kérelmezőnek a 12 pengő perköltséget előre meg kell fizetnie. (Ennek a nagyságát érzékelteti, hogy ez időben egy férfi napszámber 1 pengő 40 fillértől 2 pengőig terjedt.) [53]

„...A kérelmező a várossal szemben semmiféle igényt nem támaszthat, az újrahaznosításkor az árverésből kizárandó.” — Ez utóbbit azért hangsúlyozza az ügyész, mert az a gyanúja, hogy a kérelmezők azáltal akarnak bércsökkenést elérni, hogy lemondva a bérföldről, majd olcsóbban kiveszik. [54] Lehet, hogy ilyen gondolat is vezérelt néhány bérlőt, de csak azért, mert a helyzet tarthatatlan volt; de ugyanakkor mégis ragaszkodtak volna ahhoz a földhöz, amelyben talán már a szüleik verejtéke is benne volt.

A hivatalos hatóság a bérlők helyzetét nyilvánvalóan nem akarta rosszabb színben feltüntetni, mint amilyen az a valóságban volt. Elfogadható tehát a bérlők hely-

zetének jellemzésére az a hivatalos irat, amelyet a Gazdasági Felügyelőség intézkedés végett a hatóság elé terjeszt 1933-ban: „A folyó évi termény ára rendkívül alacsony. A termelési költségeket nem éri el. Viszont a rendkívül magas közterhek behajtása, már a cséplőgépeknél karhatalmi segédlettel megkezdődik, s így a gazdaközösség rendkívül elkeseredése és a jövő iránt való kétségbeesés napról napra növekszik. A királyi Gazdasági Felügyelőség mint közérdekből felszólalni jogosított szerv aggodalommal látja a közterhek behajtásának nagy erővel megkezdett ilyedén módját és ezzel kapcsolatban a gazdálkodó társadalom rendkívül nagyfokú elkeseredését és ezen eljárás következtében bekövetkező egzisztenciák sorozatának teljes anyagi tönkreteljesítését.” Vagyis a hivatal is elismeri, hogy a bérlő egész évi fáradozását jelentő gabonát nem lehet elvinni a cséplőgépektől, elismeri, hogy a család élelmezéséhez szükséges tehenet, és a föld megmunkálásához nem nélkülözhető lovakat, állatokat rövid úton elviszik a gazdáktól. [55]

A megrajzolt képet jól kiegészíti egy 5 holdas bérlő beadványa a polgármesterhez.

Méltóságos Polgármester Úr!

Alulírott, mint a „Vetyehát” 10 407 föld bérlője tiszteletteljesen bejelentem, hogy az általam bérelt 5 hold föld, melynek bérelte ez év október 15-én lejárt, a tartahatatlan rossz gazdasági viszonyok kényszerítettek a bérelt felmondására, vagyis 1933. évre már képtelen vagyok a béreltet megújítani.

A föld, mely eddig a dolgozó munkásember éltető forrása volt, sajnos ma csak munkánkat követeli, mint egy áldozatot kívánva, úgyszólván minden ellenszolgáltatás nélkül. A mostoha időjárás az árvíz és a termény lehetetlen alacsony ára a legszigorúbb számításba sem hozható arányba a kiszabott bérelt összegével, amit más és egyéb kiadások még tetéznek.

Méltóságos Uram! Amennyiben a földmunkás ösidők óta ragaszkodik a földhöz, talán képes lenne ő ha volna sajátja — rá is fizetni, de a mai lehetetlen és tartahatatlan viszonyok megsemmisítik az emberben a dolgozni akarást, mert munkája az elkeseredettség és csalódáson kívül mást nem eredményez.

Bátor vagyok jelezni, hogy amennyiben az eddig bérelt és jókarban tartott földet a város hajlandó lenne — a mai nehéz viszonyokra tekintettel — alacsonyabb béreért kiadni, tehetségemhez képest ismét bérlő lennék, de a jelenlegi bérelt mellett képtelen vagyok úgy magam, mint sok bérlőtársam, mert az elkeseredés általános.

Bejelentésemet méltóztassék ez úton tudomásul venni, az esetleges bérváltozásról alázatosan kérem a város szíves értesítését.

Tápén, 1932. december hó 15-én.

Maradtam Méltóságos Polgármester Úrnak
alázatos szolgálja özv. Vincze Mátyásné bérlő,
Tápé-rét, Vetyehát 30. sz. tanya. [56]

A válságos évek 1933-mal nem szűnnek meg a bérlők számára. Az Iparkamara 1935. évi jelentésében az ország közvéleményét is megmozdulásra készítető inszegelekről beszél Csanád, Csongrád és Békés megyében. Ezt az inséget nagymértékben az időjárás csapásai okozták: a mezőgazdaságot egymás után sújtotta fagy, jégverés, majd a nyári hónapokban szokatlanul nagy szárazság. [57] A szinte állandó szárazság miatt példátlan gyenge termés eredmények alakultak. Pl. burgonyából, ami pedig fő táplálék volt, 5 q holdankénti átlag, kukoricából pedig csak 3 q. [58]

1935-ben a városi földek bérlői annyira eladósodtak, hogy helyzetük fölött

már nem lehetett szemet húyni. Nemcsak a várossal szemben adósodtak el, hanem ezen felül vállukon viselik a válság minden súlyát. Helyzetük azért is súlyosabb, mint az örökföldes gazdáké, mert őket földbér és a kereseti adó is terheli. A polgármester kénytelen a bérlők érdekében felirattal fordulni a kormányzathoz. [59] Az FM. válasza előrelátható: a városi haszonbérlők bajai ismeretese (magas haszonbér, haszonbérbeadás módja, a hátralékok peresítése) „de ezek elsősorban a városi önkormányzat megértő elhatározásai útján oldhatók meg.” [60]

Befejezésül: A válság éveit különösen megmutatták azt, amiről Szécsy György idős pedagógus, a tanyavilág jó ismerője Mórahalomról szóló munkájában ír: „Bármennyit foglalkozunk is a szegedi bérlőkkel és bármely irányból kiindulva kísérreljük meg ezt a kérdést érthetőbbé tenni, azt végeredményben megállapíthatjuk, hogy sokezer ember élt itt jobbágyokban. Ha imitt-amott akadt is köztük olyan, akinek jól ment sora ... az nem jelentette az általános jólétet. Még a vaknak is látnia kellett, hogy 5 hold homok jövedelméből nem lehetett családot fenntartani. A családfő kénytelen volt vidéken részaratást, kukoricatörést vállalni, hogy a kis család télire való ellátását biztosítsa. Otthon a feleség a gyermekekkel úgy ahogy megmunkálta a földet és nevelte a baromfiakat. Azoknak az árából fizette az adót és az arendát. Nem lehet csodálkozni, ha a homok egyre szürkébb lett. Kifogyott az életerje. Új korszaknak kellett jönnie, hogy a bérlőkérdés gyökeres megoldást nyerjen.” [61]

JEGYZETEK

- [1] Magyar Statisztikai Közlemények. Népszámlálás. 1930. I. 14.
 [2] Magyar Statisztikai Közlemények. Népszámlálás. 1930. II. 86.
 [3] Magyar Statisztikai Közlemények. Népszámlálás. 1930.
 [4] TONELLI SÁNDOR, Szeged 1926. Délmagyarországi Nyomda és Kiadóvállalat. 54.
 [5] PÁLFY—BUDINSZKY ENDRE DR., Szeged népességi és építési viszonyai. Szegedi Állami Levéltár (SZÁL) 3157.
 [6] 1930-as népszámlálás. II. 86.
 [7] Magyar Statisztikai Közlemények. Népszámlálás. 1920. III—IV. 72.
 [8] Közgyűlési jegyzőkönyv. 1923/25. 1930/13. SZÁL
 [9] SZÉCSY GYÖRGY, Képek Mórahalom múltjából és jelenéből. Mórahalom Tanács. 1967. 27.
 [10] KAÁN KÁROLY, A magyar Alföld. 1927. 191.
 [11] DR. CSONKA MIKLÓS, Szeged birtokviszonyai (Csongrád vármegye Antológiája c. kötet). Szeged, 1938. 16.
 [12] Polgármesteri Irat. 817/1942. Lt. sz. (SZÁL.)
 [13] A II. világháború alatt már csak rövidebb időre adták ki, olykor 3, de előfordult, hogy 1 évre.
 [14] ERDEI FERENC, Magyar tanyák. 215.
 [15] ERDEI, CSONKA, TONELLI, KAÁN, SZÉCSY idézett munkái, valamint CZIBULA ANTAL, Gazdag város szegénysége. 1927.; BAKONYI LÁSZLÓ, Tanyák a homokon 1939. stb. munkái alapján.
 [16] TONELLI i. m. 55.
 [17] Bakonyi i. m.
 [18] Tonelli i. m. 55.
 [19] Az OFB 16535/1924. sz. határozata.
 [20] Földmunkás és szegényparaszti mozgalmak Magyarországon 1848—1948. II. 633.; MEDOSZ, 1963.
 [21] Magyar Statisztikai Évkönyv 1930. Népszámlálás. 1931. 64. old.
 [22] Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara 1931. évi jelentése, amely a következőkben közli a gazdasági növények %-át a szántóföldi területeken.

Termény	Bácsbodrog	Békés	Csanád	Csongrád
búza	31,0	41,1	41,0	33,0
rozs	7,0	0,3	0,6	13,0
árpa	4,0	8,2	5,4	9,5
zab	4,0	2,7	2,5	2,5

Termény	Bácsbodrog	Békés	Csanád	
tengeri	37,0	28,9	30,0	26,0
burgonya	4,0	0,5	1,5	2,5
cukorrépa	0,5	1,5	2,5	1,3
egyéb	12,5	13,8	16,5	12,2

Ezzel összefüggésben érdemes megmutatni a város területén a művelési ágak megoszlását:

szántóföld	51,5%
kert	0,75
rét	12,5
szőlő	8,86
legelő	13,96
erdő	5,36
nádas	0,38
terméketlen	7,17 (Tonelli i. m. 67)

A szántóföld területe nagy, mégsem biztosította a szemestermény sem az élelmezés, sem a malomipar szükségletét.

A kiterjedt erdőség ellenére a tüzelőanyag beszerzése sok szegényebb bérlő részére szinte lehetetlen volt. A nagy kereslet és a ráigérés miatt 9 db fát kellett feldolgozniok, rendszerint a távollévő gyűjtőhelyre elszállítaniok, megmunkálniok — be kellett vonni sokszor az egész családot — míg a 10. fát megkapták.

[23] KAÁN i. m. 235.

[24] Közgyűlési jegyzőkönyv 924/304. SZÁL.

[25] 817/942. Lt. sz. SZÁL.

[26] KB I. 1937—1939. KB. 1729/939. SZÁL.

[27] Közgyűlési jegyzőkönyv 1936/33. SZÁL.

[28] L. az idézett tanulmányokat.

[29] Közigazgatási Bizottság I. 1930—1935., 2569/933. SZÁL.

[30] Polgármesteri irat. 1931/217. SZÁL.

[31] Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara 1927. évi jelentése. Szeged, 1928. 13.

[32] Közgyűlési jegyzőkönyv. 85/1935. SZÁL.

[33] KAÁN i. m. 192.

[34] Az 1923/781. sz. közgyűlési határozat 1934-től a városi bérföldek után megállapított kh-ként 100 korona megállapított útfenntartási költséget kh-ként 1000 koronára emelték fel. SZÁL.

[35] SZÉCSY i. m.

[36] CSONKA i. m. 17.

[37] CSONKA i. m. 17. Áttekintés a haszonbérmérséklésekről:

1924-ben	56 654 P 72 fill.
1925/26-ban	199 288 P 67 fill.
1928	106 753 P 19 fill.
1929	11 035 P 82 fill.
1930	119 906 P 80 fill.
1931	54 264 P 41 fill.
1932	34 821 P 30 fill.
1932	24 821 P 30 fill.
1932	25 733 P — fill.
	<hr/>
	632 387 P 65 fill.

[38] Közgyűlési jegyzőkönyv 1932/82. szám.

[39] Közgyűlési jegyzőkönyv 1930/431. SZÁL.

[40] Közgyűlési jegyzőkönyv 1931/176. SZÁL.

[41] CSONKA i. m. 18. Ennek az 5 ezer kérvénynek egyikét az alábbiakban közlöm: „Kérvény. Tekintetes Felügyelő Úr. Szeged Alulírottak 1372. dűlőbéli bérlők. A kormány 1400/1932. M. E. sz. rendeletet adot(t) ki és ehhez (h) a rendelethez mi is ragaszkodunk és felkérjük a Tekintetes felügyelő urat, sziveskedjék ezen óhajunkat a városhoz beterjeszteni és velünk a haszonbér ügyében tárgyalni. mert még a maji hejzethez a pénzes bérlet aránytalan, mert amikor a haszonbért ki számoljuk, akkor még a többi salangok maj nem a haszonbérnek felét veszik igénybe fel kérjük tehát Tekintetes Felügyelő urat, sziveskedjék haszonbér ügyében velünk tárgyalni

más különben kénytelenek leszünk az illetékes kamarához fordulni, tehát 15 napon belül szíveskedjék benünket értesíteni. Kelt. Csengele, 1932. III. 22.

Tisztelettel Csengelei kisbérlok,
1372. dúlő beliek.”

Jellemző volt a bérlők hangulatára, hogy amikor a Mezőgazdasági Kamara titkára 9 földbérlet beidéztet a Szegedi Gazdasági Egyesület hivatalos helyiségébe, a Széchenyi téren levő Zsótérházba, a 9 földbérletön kívül 400 bérlő jött el a földhaszonbéri tárgyalásokra. A tömeget a rendőrség szétoszlatta. Még aznap du. Közigazgatási Bizottsági ülés volt, de sem ott, sem másnap a Délmagyarországnak adott interjúban a polgármester meg sem említette a rendőri beavatkozást.

- [42] Közgyűlési jegyzőkönyv. 1935/181. SZÁL.
- [43] I. m. 17.
- [44] Polgármesteri irat. 62869/936. sz. a., Lt. sz.: 7733/1942. SZÁL.
- [45] KB I. 1930—1935. SZÁL.
- [46] KB I. 1930—1935. SZÁL. (KB 742/1932)
- [47] KB I. 1930—1035. SZÁL.
- [48] KB I. 1930—1935. SZÁL. (KB 1932. polgármesteri összesítő jelentés)
- [49] Szegedi Hétfő. 1933. IV. 24.
- [50] Délmagyarország. 1933. VI. 2.
- [51] Délmagyarország. 1933. VI. 8.
- [52] Közgyűlési jegyzőkönyv. 329/925., 330/925. SZÁL.
- [53] KB I. 1930—1935. 1106/1932. SZÁL.
- [54] Polgármesteri irat. 48300/932, Lt. sz. 10384/932. SZÁL.
- [55] KB I. 1930—1935. 2321/933. SZÁL.
- [56] Polgármesteri irat. 48300/932. Lt. sz. 10284/932. SZÁL.
- [57] Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara 1935. évi jelentésében. (Szeged. 1936.)
- [58] KB I. 1930—1035., KB 1442/935. SZÁL.
- [59] KB I. 1937—1939. Polgármester havi jelentése. 1589/935. SZÁL.
- [60] KB I. 1937—1939. FM leirata a polgármesternek 16096/935. Lt. sz. SZÁL.
- [61] SZÉCSY i. m. 33.

К ПОЛОЖЕНИЮ МЕЛКИХ АРЕНДАТОРОВ В СЕГЕДЕ ВО ВРЕМЯ МИРОВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА 1929—1933 ГГ

Тотнэ И. Йонаш

Работа рассматривает положение мелких арендаторов проживающих на владениях города Сегед во время мирового экономического кризиса 1919—33 гг.

Во вступлении автор описывает в общих чертах земельные отношения города в 1920—1930 гг.

Сегед был многоземельным городом, в его имениях и обработке было около 70 000 хольдов земли, из которых он использовал приблизительно 50 000 х. в форме арендного договора. Большинство арендаторов работало на земле в 1—5,5—10 хольдов, в первую очередь на песчаной территории на краю города, которые принадлежали к двум центрам — к Альшотанья и к Фельшётанья.

Большое расстояние от города неблагоприятно влияло на быт арендаторов. В общих чертах мы получаем представление о производственной структуре хозяйств арендаторов.

Работа подробно освещает налоговое время арендаторов, в первую очередь несообразно высокие долги арендной платы. Прослеживаются самые видные результаты мирового кризиса: безработица, залогов, возрастание количества публичных торгов.

ZUR LAGE DER KLEINPÄCHTER DER STADT SZEGED WÄHREND DER WELTWIRTSCHAFTSKRISE 1929—1933

von I. Jónás—Tóth

Die Arbeit untersucht die Lage der auf dem Grundbesitz der Stadt Szeged lebenden Kleinpächter zur Zeit der Weltwirtschaftskrise von 1929—1933. Einleitend werden die Bodenbesitzverhältnisse der Stadt zwischen 1920 und 1930 in grossen Zügen dargelegt.

Die Stadt Szeged war Grossgrundbesitzer. Von ihrem Bodenbesitz waren etwa 70 000 Joch angebaut und daraus nahezu 50 000 Joch in Gestalt von Kleinpachten nutzbar gemacht. Der Grosseil der Pächter bewirtschaftete Pachtgüter von 1 bis 5 oder 5 bis 10 Joch Nutzfläche, hauptsächlich in den Sandgebieten der äusseren Gemarkung der Stadt. Diese gehörten zu zwei Zentren, dem Oberen bzw. dem Unteren Gehöftzentrum.

Die grosse Entfernung von der Stadt übte einen ungünstigen Einfluss auf das Fortkommen der Pächter aus. In grossen Zügen erhalten wir ein Bild von der Struktur der Produktion auf diesen Pachtgütern. Eingehend werden die Steuerlasten der Pächter, vor allem aber die unverhältnismässig hohen Pachtsummen besprochen. Es werden die augenscheinlichsten Folgeerscheinungen der Wirtschaftskrise: die Arbeitslosigkeit und die zunehmende Zahl der Pfändungen und Versteigerungen im Verlaufe der Krise verfolgt.